



Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi (YSAD)  
Elderly Issues Research Journal (EIRJ)  
Cilt (Vol.) 10, Sayı (Number) 2, 2017, Sayfa (Pages) 9-18  
ISSN 1308-5816  
<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/yasad/>

## Postmodern Dünyada Yaşlı Olmak

Oya Esra BEKTAŞ\*<sup>1</sup>

\*Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, VAN / Türkiye

Geliş Tarihi: 29 Mart 2017  
Kabul Tarihi: 18 Ağustos 2017  
Yayın Tarihi: 24 Ağustos 2017

Derleme Makale

### ÖZET

*Kronolojik zamanın yaşlılığı açıklamak için tek ölçüt olarak alınması bugün klasik gerontolojiye yöneltilen eleştirilerin başında gelmektedir. Söz konusu eleştirinin felsefenin yaşlılığa yaklaşımında da belirleyici olduğu söylenebilir. Zaman algısının her şey gibi yaşamın akışını da yönettiği bir dünyada yaşlılığın ve yaşlanmanın anlaşılması ve anlamlandırılması, felsefi bir çerçeveden bakıldığında zamanın algılanma biçimlerinin ayrıntılı bir çözümlemesine bağlı görünmektedir. Büyük anlatıların çöktüğü, zamanın tarihselliğinden arındırıldığı ve mekanikleştirildiği postmodern dünyanın yaşlılığa bakış açımıza olan olumsuz etkileri ancak farklı zaman kavramlarına başvurularak anlaşılabilir hatta aşılabilecek bir problemdir. Bu çalışmada söz konusu zaman algılarından biri olan anlatı üzerinde durulmuş ve anlatının zamanla bağının, günümüzde bilgelliğini ve saygınlığını yitiren yaşlıların içine düştüğü varoluş kaygısını anlamlandırma noktasındaki katkısı irdelenmiştir.*

**Anahtar Kelimeler:** Gerontoloji, felsefe, yaşlılık, zaman, anlatı, postmodernite

### ABSTRACT

*Taking chronological time as the unique criterion to explain old age is one of the main criticisms towards the classical gerontology today. It can be accepted that this criticism is also decisive in philosophy's approach to old age. In a world where perception of time governs the flow of life like it governs everything else, understanding old age and aging and attributing a meaning to them seems to be dependent on the detailed analysis of time perceptions in the view of philosophy. The negative effects of the postmodern world where great narratives are collapsed, time is cleansed from historicalness on old age can only be understood via analysis of the different concepts of time. This study is focused on the narrative which is one of the time perceptions in question and emphasized on the contribution of the connection between narrative and time to give a meaning to the anxiety of existence felt by elders who lost their wisdom and respectability today.*

**Key Words:** Gerontology, philosophy, old age, time, narrative, postmodernity

*(Being Elderly in a Postmodern World)*

<sup>1</sup> Sorumlu yazar e-mail: [oyaesrabektas@gmail.com](mailto:oyaesrabektas@gmail.com)

## 1.GİRİŞ

Filozoflar gerçekten fildişi kulelerde mi yaşarlar? Gündelik yaşamla bağları düşünüldüğü kadar az mıdır? Onların varlığı, bilgiyi, ahlaki sorgulama biçimleri kendini tatminin ötesine geçmeyen boşa bir heves midir? Tüm bu sorular kısmen evet kısmen hayır diye yanıtlanabilir. Filozoflar varlığın özünü soruştururken gerçekten günlük yaşamla bağları en alt düzeydedir ya da bilginin kaynağını ararlarken yaşamla oldukça dolaylı bir ilişki içerisinde girerler. Ama temel kaygılarının yaşamı bir bütün olarak anlamlandırmak olduğu göz önünde bulundurulduğunda, belki de hiç kimse onlar kadar yaşam ile iç içe değildir. Elbette buradaki eleştirinin hedefinde felsefenin bireysel düzeydeki sorunları görmezden geldiği şeklindeki yaygın kanı bulunmaktadır. Bu eleştiriye felsefe tarihinin geçmişi adına yanıt bulunamasa dahi günümüzde farklı bir tablonun olduğu söylenebilir. Bugün artık filozoflar hiç de fildişi kulelere sığınmış görünmemektedir. Çağın problemlerindeki değişim ve dönüşüm, filozofları artık farklı bir yola itmiştir. Onları artık odalarında düşünüp yazarken değil, sokaklarda, televizyonlarda, sinemalarda toplumların ve bireylerin sorunları ile yüzleşip onlara çözüm bulmaya çalışırken bulmak mümkündür. Filozoflar bugün artık varlığın doğasının yanı sıra varlığın şiddetle ilişkisi ile doğanın ne olduğuna ek olarak çevreyle ilgili problemlerle ya da ölümün ötesinde yaşlılık ile ilgilenmektedirler. Dolayısıyla başlangıçta sözü edilen eleştirinin, haklılık payını yavaş yavaş yitirdiği söylenebilir.

Yaşlanma ve yaşlılık bugüne dek tıp, psikoloji, sosyoloji, antropoloji gibi pek çok bilim dalı tarafından ele alınmış, farklı boyutlarıyla akademik çalışmaların konusu olmuştur. Bilimi de etkileyen postmodern durumun bir sonucu olarak günümüzde gerontoloji yaşlılığı disiplinler arası bir çalışmanın konusu haline getirmiştir. Gerontoloji alanındaki araştırmalar bize yaşlılığın nasıl gerçekleştiğine ilişkin pek çok açıklama sunmaktadır. Tüm araştırmaların sonunda ortaya konulan veriler yaşlılık sürecine ilişkin değerli bilgiler vermesi açısından son derece önemlidir. Fakat en az onun kadar önemli olan bir diğer husus da yaşlılığın anlamının ortaya konulmasıdır. Burada felsefeye olan gereksinim ön plana çıkmaktadır. Gerek dünyada gerekse ülkemizde felsefenin gerontolojik araştırmalar içerisinde bu anlamda yavaş yavaş da olsa bir yer edinmeye başlaması oldukça önemlidir. Diğer alanlardan farklı olarak felsefede yaşlılığın ne anlam ifade ettiği, nasıl bir değere sahip olduğu, neden toplumsal değişimlere bağlı olarak iyi ya da kötü şeklinde nitelendirildiği, zamanın yaşla bağının ne olduğu sorularına yanıt aranmaktadır. Yaşlılık nedir? Yaşlılık salt kronolojik ölçümlere indirgenebilir mi? Yaşlılık bir bilgelik evresi midir, yoksa bir bunama süreci mi? Toplumsal değişimler yaşlılığa yönelik bakış açılarında nasıl dönüşümlere yol açmıştır? Bu dönüşümler olumlu bir yöne doğru çevrilebilir mi? Bu çalışmada tüm bu sorulara verilen farklı yanıtlar göz önünde bulundurularak yaşlılığın felsefi bir çerçeveden değerlendirilmesi yapılmaya ve postmodern yaşam biçimi ile yaşlılık arasındaki etkileşim ortaya konulmaya çalışılacaktır.

## 2.ZAMAN ALGISI VE YAŞLILIĞA BAKIŞ

Klasik gerontoloji çalışmaları ile birlikte insanın yaşlanma sürecine ve yaşlılığa ilişkin pek çok bilgi ortaya konulmuştur. Edinilen bu bilgilerin yaşlılığa yönelik bakış açısında pek çok değişiklik yarattığı göz ardı edilemez. Yaşlandıkça hangi sağlık sorunları ile karşı karşıya kalılabileceği ve bunların çözüm yollarının ya da sosyal güvenlikle ilgili karşılaşılabilecek olumsuzlukların neler olduğu, yaşlılık sürecinde bireyin kendi başına nasıl sürdüreceği vb. geniş bir bilgi ağı ile kuşatılmış durumdayız. Gerontolojinin ortaya çıkışı ile birlikte yaşlılığa yönelik gelecek konusundaki belirsizlikler az çok ortadan kalkmış olsa da, bu alandaki yaklaşım tarzlarının getirdiği birtakım olumsuzluklarla da karşı karşıya kalınmıştır. Her şeyden önce takvim yaşının belirlenmesi ve kayıt altına alınması ile birlikte bir bireyin ne zaman yaşlı kategorisinde sayılacağı bir dış otorite tarafından belirlenmeye başlamıştır. Üstelik bunu kabul edip etmemek geleneksel toplumlardaki gibi bireylerin kendilerine ve yaşam koşullarına bağlı olmaktan çıkmış durumdadır. Modern bilim bugün gelinen noktada

belli bir yaş sınırına gelen her insanın yaşlılık dönemine girdiğini söylemektedir. Bu söylem, aynı zamanda çeşitli yasalar, ekonomik ilişkiler ve toplumsal organizasyonlar yoluyla garanti altına alınmaktadır. Bunun bir sonucu olarak belirlenen yaş sınırı içindeki her birey emeklilik yoluyla iş gücünün ve üretim sürecinin dışında bırakılmakta, kendini birdenbire toplumdan dışlanmış bir sınıfın üyesi olarak bulmaktadır.

Zamana bakışın yaşam biçimlerini belirlediği bir dünyada bu senaryonun arka planında kronolojik zamanın tek geçerli ölçüt olarak alınması bulunmaktadır. Sadece ölçme amaçlı kullanılan, ikincil ve dolayısıyla yalnızca araçsal bir değere sahip olan kronolojik zaman günümüzde yaşamın akışının temel belirleyici unsuruna dönüştürülmüştür (Baars, 2012:8). Kronolojik zaman her şey gibi bireyin yaşamını da kontrol altına almakta, yaşamı açıklama çabası içinde onu bütünlüğünden yoksun bırakmak uğruna dönemlere ayırmakta, parçalamaktadır. Buna bağlı olarak her canlı gibi insanın yaşamı da doğumla başlayıp ölümle sonuçlanan lineer bir çizgi üzerine oturtulmaktadır. Bu çizgisel süreçte onun ne zaman bebek, ne zaman çocuk, ne zaman yetişkin ya da yaşlı olacağı kesin sınırlarla belirlenmektedir. Bu ölçülebilirlik hiç şüphesiz yaşamı açıklanır kılmak, yaşamı planlamak, karşılaşılan problemler karşısında hazırlıklı olmak, onları çözmek açısından gerekli ve zorunludur. Ancak mevcut çözüm yollarının yaşamın sürdürülebilirliği açısından yeterli olup olmadığı tartışmalıdır. Nitekim bilime konu olan ölçülebilen yaş ile beraber her alanda olduğu gibi yaşlılığın anlamlandırılması konusunda da bir anlam kaybı yaşandığı ileri sürülebilir. Bunun nedeni ancak zaman kavramı ile ilişkisi içinde ortaya konulabilir.

Yaşam söz konusu olduğunda zamanın iki ayrı işlevinden söz edilebilir. Bunlardan biri daha önce de sözü edilen, yaşamın açıklama amacıyla belli dönemlere ayrılmasıdır. Zamanın ikinci işlevi ise ilkinin tersine, yaşamı anlamlandırmak için onu bütünlüğü içinde ortaya koyulmasıdır. İkincisinden yola çıkıldığında zaman kendi içinde sürekliliği olan bir akış şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu süreklilik algısı yaşamı geçmiş, şimdi ve geleceğin birlikteliği olarak görmeye olanak tanıması açısından önemlidir. Çünkü bu bakış açısı yaşamı basit bir ölçümle açıklamaktan öte onun anlamına erişmeye olanak tanımaktadır. Bütüncül zaman, bireyin herhangi bir yaşam evresini, diğer bireylerin yaşam evreleriyle ilişkilendirerek onu farklı, özel kılmaya aracılık etmektedir.

Söz konusu zaman algısını daha ayrıntılı ortaya koyabilmek için bu noktada, Ricoeur'ün anlatı kavramına başvurmak anlamlı olacaktır. Paul Ricoeur'ün yaşamın zamanını evrenin kozmik zamanına, ya da bizim burada kullandığımız şekliyle kozmik zamana kazıma çabası (Acar, 2008:1), yaşlılığı ve yaşlanma sürecini anlamlandırmak açısından son derece yol göstericidir. Ricoeur'de zamanın anlatı tarafından belirlendiği varsayımını (a.e.,2) göz önünde bulundurarak yaşamın zamanla ilişkisine dair şu tespitite bulunmak mümkündür: Zaman yaşamı belirlerken, bir anlatı olarak görülebilecek yaşam da zamana anlam katmakta, bir anlamda onu belirlemektedir. Baars'ın (1997:283-295) ifadeleriyle insanın edimleri yalnızca zaman almaz, aynı zamanda onu oluşturur. Anlatıyı göz önünde bulundurduğumuzda zaman bize bireyin yalnızca takvim yaşını değil, yaşam deneyimlerini kapsayan öz yaşam öyküsünü sunar. Bu öykü her ne kadar onun doğduğu tarih ile başlasa da burada asıl önemli olan onun doğumunun bu tarihten ibaret olmayıp, bu doğumun diğer tüm doğumlardan farklı kendine özgü bir anlamının olmasıdır. Oysa karşı karşıya kaldığımız dünya tasarımında zamanı belirleyen yaşam değil, her şeyi belirleyen ölçülebilirliğin kriteri olan kronolojik zamandır (Baars, 2012:8).

Anlatı bağlamında bireyin yaşlılığı göz önünde bulundurulduğunda ulaşılan nokta, onun kaç yaşında yaşlandığı değil, bu sürece gelene dek kendi ile birlikte getirdiği yaşantıları ve deneyimleridir (a.e.,53). Örneğin yaşlı bir bireye ne zaman hangi tarihte evlendiğini ya da ilk çocuğunun ne zaman doğduğu sorulduğunda verdiği yanıt sadece rakamlardan oluşan bir zaman aralığından ibaret olmayacaktır. Bu tarihlerin arkasında bir ömrü etkileyen yaşanmışlıklar vardır. Üstelik bu yaşanmışlıklar başka insanların yaşam öykülerinin ve hatta toplumun yaşantısının bir parçasıdır (Baars, 1997:292). Salt kronolojik zaman yaşamın

anlamını ortaya koyamadığına göre bu durumda yaşlılık söz konusu olduğunda yapılacak olan Ricouercü bir yaklaşımdan hareketle anlatıya eşlik eden zamanı kronolojik zamana eklemektir. Çünkü her bireyin geçmişten geleceğe, doğumdan ölüme doğru devam eden ve süreklilik arz eden bir yaşam öyküsü vardır ve yaşamın anlamı tam da bu öykünün içindeki ayrıntılarda gizlidir. Bu bağlamda belirtildiği gibi kronolojik zaman göz ardı edilmeksizin anlatsal zamanın ona eklenmesi bireyleri belli ölçütler çerçevesinde kategorize etmek yerine onları farklı kılmamızı sağlaması açısından daha yararlı bir bakış açısı sunacaktır.

### 3.MODERNİTE VE YAŞLILIK

Modern dünya anlatıların yok olmasa da anlam kaybı ve dönüşüm yaşadığı bir çağdır. Bu çağda anlatılar ancak piyasa koşullarına hizmet ettiği sürece bir anlam ifade etmektedir ve yaşadığımız zaman diliminde geçmişin yalnızca şimdiye hizmet için var olduğu küçük anlatılara yer vardır. Yaşlılık söz konusu olduğunda bu durum daha dikkat çekici hale gelmektedir. Jan Baars (a.e.,294), bu bağlamda yaşlılık söyleminin, yaşlılık sürecinin teknoloji yoluyla kontrol edilme umuduna dayalı anlatılara indirgenmesine vurgu yapmaktadır. Bu anlatılarda ön plana çıkan bireylerin yaşlanmasının şiddetle önüne geçilmeye çalışılmasıdır. Çünkü yaşlı nüfustaki hızlı artış, özellikle kapitalizmin korkulu rüyası haline gelmeye başlamış, yaşlılık istenmeyen bir olguya dönüşmüştür. Foucault'nun modernite eleştirisi söz konusu bu tablonun çözümlenip anlamlandırılması açısından son derece önemlidir. Modern dünyanın rasyonalite ile olan göbek bağı ve bunun bir yansıması olan ilerlemeye yönelik inanç, Foucault'nun da öne sürdüğü gibi her şeyi kontrol etme içgüdüsüne dönüşmüştür. Modern dünyada karşı karşıya kalınan bütün kategorizasyon süreçleri bu içgüdünün somutlaşmış halidir adeta. Foucaultcu söylem bağlamında bireyi denetim altına almak isteyen iktidarın akli merkeze koyarak onun karşısında bulunan her şeyi akıldışı saymasının bir sonucu olarak her alanda ikili karşıtlıklar dizisine doğru bir geçiş sergilenmiş, var olan her şey normal ya da normal dışı şeklinde kategorize edilmeye başlamıştır. Bu ikili ayrımında tercih edilen normal olandır, çünkü o rasyonelliği temsil eden taraftır, rasyonel olan ise ilerlemenin biricik koşuludur. İlerleme ancak normal olan ile mümkün olduğuna göre bunu engellemeye yol açan her şey modern dünyada normal dışı sayılır ve bu şekilde normallik dayatılarak normalin dışında kalan her şey kontrol mekanizmaları ile gözetim altına alınır (Foucault, 2006:294-295).

Modern dünyada normal-normal dışı ayrımından bütün varoluş biçimleri payını almıştır, en çok da insan toplulukları. Güçsüz, sağlıksız, bilgisiz, adına her ne denilirse denilsin hayatta herhangi bir açıdan yetersizliği olan herkes yok sayılmaya başlanmıştır. Bundan en fazla etkilenenlerin başında da bilindiği gibi yaşlılar gelmektedir. Zamanın içerisinde yaşamın ayrılmaz, doğal bir evresi olan yaşlılık, modern dünyada tümüyle normal dışı bir sınıfın üyeliği olarak görülmektedir (Baars, 2010:6). Buna bağlı olarak yaşlılar, modern dünyanın yol açtığı, bütünlüğün her alanda yitirildiği bir senaryonun parçası haline gelmişlerdir. Sanki bedenlerinin birkaç parçasını geçmişte bırakmış, şimdi kendilerine yabancı bir bedende yaşıyorlarmış duygusu tarafından adeta kuşatılmışlardır. Simon de Beauvoir (1970:68) bu yabancılaşmayı şu şekilde betimlemektedir: "Kişinin yaşlılığı üzerine alması özellikle zordur, çünkü yaşlılığı hep yabancı bir tür olarak değerlendirmişizdir: Ben, ben olarak kaldığım halde, bir başkası mı oldum?"

Geleneksel dünyanın kucakladığı ve ömrünün sonuna dek bakımını üstlendiği, ona daima normal nitelmesi ile yaklaştığı yaşlılar için, modern dünya bir sığınak olmaktan çok uzak görünmektedir. Bunun nedenlerine göz atıldığında ilk olarak üretim ilişkilerindeki dönüşüm ile karşılaşmaktadır. Bilindiği gibi geleneksel üretim ilişkilerinde tarıma dayalı bir ekonomi ve aile yapısı söz konusudur. Bu yapı bireyin ihtiyacı kadarını ürettiği, ürettiği kadarını tükettiği ve üretim sürecine yaşadığı alanda katıldığı bir tablodur. Bu tabloda geniş aile yapısı varlığını korurken yaşlılar üretim sürecine çok geç zamanlara kadar dâhil olurlar ve

bu sürecin dışında kaldıkları zaman da saygınlıklarını ve değerlerini hiçbir şekilde yitirmezler. Toplumun ve ailenin gözünde yaşam deneyimleri olan, bunları gelecek nesillere aktaracak bir bilgi konumundadırlar. Yani onlar hala anlatsal zamanın egemen olduğu bir dünyanın yaşlılarıdır.

Geleneksel yaşam biçiminde bu bilgellik yalnızca bir bilgi birikimine değil, ahlaki bir arka plana işaret etmektedir. Özellikle felsefe tarihinde antikçağa döndüğümüzde genel olarak yaşlıların erdem sahibi bilgi kişilikler olduğu vurgusuna sıkça rastlarız. Kim ki bilgidir, o iyinin bilgisine erişmiş demektir. Bu bilgiye sahip kişi ise erdemli bir birey olarak nitelendirilir. Peki, kimdir bu erdemli bireyler? Filozoflar ve yaşlılar! Hatta Platon'a göre beklenti bu iki kimliğin birlikteliğidir. Platon'a göre devleti ancak yaşını almış, bilgi ve deneyim sahibi olan zihinsel yetkinliğe erişmiş bir birey, yani filozof yönetebilir (Platon, 2004:484a-502d). Bu bağlamda Platon'un *Devlet* adlı eserinde sunduğu ideal devlet tasarımının tam anlamı ile gerontokratik olduğu söylenebilir (McKee & Barber, 2001:1). Platon yaşlılık konusunu eserin hemen başında Sokrates ile yaşlı Kephalos arasında geçen bir diyalog aracılığıyla ortaya koymaktadır (Platon, 2004:328b-330a).<sup>2</sup> Diyalog, Sokrates ile yaşlı Kephalos arasında geçer. Sokrates Kephalos'a yaşlılık konusundaki düşüncelerini sorar. Kephalos bunun üzerine çoğu kişinin yaşlılıktan dert yandığını, ancak bu insanların sıkıntılarının temel nedeninin yaşlılık değil sahip oldukları karakterler olduğunu iddia eder. Ona göre eğer sorun yaşlılık olsaydı kendisi de dâhil pek çok insan aynı şeylerden yakınıyor olurdu. Oysa tersine kendisi, yaşlılığın onu bedensel zevklerin neden olduğu aşırılıktan kurtardığını öne sürmektedir (Platon: 2004:329a-d). Sokrates bu yanıtından sonra Kephalos'a insanların onun yaşlılığa katlanmasının nedeninin iyi huylu olması değil zenginliği olduğunu iddia ettiklerini iletir. Kephalos buna karşı aklı başında bir adamın yoksullukta ihtiyarlığa zor katlanabileceğini aynı zamanda akılsız adamın da istediği kadar zengin olsun hiçbir zaman rahata kavuşamayacağını öne sürer (Platon, 2004: 330a). Sonuç olarak Platon'un bakış açısından ele alındığında yaşlılık bir bilgellik dönemidir ve doğru bir yaşantı ile bu yaşa ulaşan kişiler için kaçınılan bir durum olmaktan öte istendik bir yaşama işaret etmektedir.

Antikçağ'da yaşlı filozof kimliğinde karşımıza çıkan önemli isimlerden bir diğeri de Romalı filozof Cicero'dur. Cicero, yaşlılık konusunu başlı başına bir felsefe problemi olarak ele almaktadır. O, yaşlılığı değerli ve anlamlı kılıp onu katlanılır kılan şeyin bilgili ve erdemli olmak olduğunu öne sürmektedir (Cicero, 2015:88). Cicero'nun bilgeliği ölçülü olmakla neredeyse özdeşleştirdiği söylenebilir. İnsanın gücünü yönetmeyi bilmesi gerektiğine ve gücünün yettiği kadarını yapması gerektiğine yönelik vurgusu (a.e.,100), yaşlılığın bir olgunluk olduğunu ve bunun kabullenilmesi gerektiğini söylemesi (a.e.,101), yaşlıların zengin sofralarda bol bol yiyip içmektense alçakgönüllü sofralardan zevk alabildiğini ifade etmesi (a.e.,107) bunun bir göstergesidir.

Platon ve Cicero'nun yanı sıra yaşlılığa pozitif değil ama daha çok sempatik bir biçimde yaklaşan Seneca (Parkin, 2003:27) geçmişte yaşadığı evinin ve beraber büyüdüğü inşaların ne kadar eskidiğine tanıklık eder ve yaşlılığının çok yaklaştığını fark eder. Ona göre kişi bu dönemi nasıl yaşayacağını bilirse dönemin tüm hazzını yaşayabilecektir. Meyvelerin sezonu biterken en lezzetli hale gelmesi ya da gençliğin en güzel zamanlarının biterken tadına varılması gibi yaşlılık da yaşamın bitimine doğru en güzel zamandır (Seneca, 1969:XII ). O, eğer yaşamayı bilsek yaşamın yeterince uzun olduğuna vurgu yaparak bize kronolojik olarak uzun bir yaşlılık döneminin değil, anlatsal olan bir yaşamın değerli ve uzun olduğunu hatırlatmak ister gibidir (Seneca, 2007:240). Seneca'nın vurgusunun tersine modern yaşam biçimi içerisinde geleneksel toplumlarda olduğu gibi ne kadar yaşanacaksa onu yaşayıp

<sup>2</sup> Oldukça kısa ve öz olan diyalog oldukça etkili ve önemli düşünceler ile doludur. Hatta bu diyalog daha sonra Cicero'yu da etkilemiş ve o, yaşlılığa yönelik görüşlerini Platoncu bir bakış açısı ile ortaya koymuştur.

tamamlamak değil, olabildiğince hatta olabildiğinden de fazla, bir başka ifade ile yaşayabildiğinin en fazlasını yaşamak esastır.

Sanayileşme ile birlikte her şey gibi yaşam da keskin bir dönüşüme uğramıştır. Kapitalist üretimin metalar üzerinden gerçekleştirildiği ekonomik yapının merkezinde artık tarım alanları değil, fabrikalar bulunmaktadır. Üstelik bu fabrikalar geleneksel toplumların geniş aile yapısının parçalanmasına neden olacak şekilde yaşam alanlarının dışına kurulmuştur. Kapitalist ekonomi, bireyin genç, dinamik ve sağlıklı olmasını talep eder. Çünkü ihtiyaçtan fazlasının üretileceği fabrikalarda işçiler uzun çalışma zamanları geçirecektir. Üretim ihtiyacı kadarını tüketen bir toplum betimlemesi geride bırakılırken bireylerin tüketim biçimleri de yine kapitalizm aracılığıyla belirlenmektedir. Bireyden istenilen fabrikada ürettiği yoluyla elde ettiği kazancını yine ürettiklerini elde etmek için kullanmasıdır. Bu beraberinde rahat ve lüks bir yaşam beklentisi doğurmuştur. Bu sürecin içinde yaşlılığın ne zaman başladığı önemlidir. Bu belirleme yoluyla artık enerjisini yitiren, dayanaksız bireyler belli bir yaşa geldiği anda artık ona emekliliğin yolu açılır ve onlar emeklilik ile birlikte artık ailelerinin değil devletin güvencesi altındadır. Belli bir gelire sahiptir ve çekirdek aile içinde sorumluluğu başkalarından çok kendine aittir. Hala çocuklarının varlığı onlara güvence verse de artık sorumlulukları ağırlıklı olarak kendilerine yüklenmiştir. Üretime katkıda bulunamayan, ailesine ve devlete artı bir yük getiren, üstelik gelişen teknolojiye ayak uyduramadığı için bilgeliğini ve dolayısıyla saygınlığını yitiren bir bireydir. Simon de Beauvoir'a göre (1970:216) modern dünyanın yaşlısı tarihin akışındaki hıza dayanamayarak daha sağlıklı yerindeyken geçmişine terk edilmiş, toplum tarafından sahip olduğu bilgi hazinesi değersizleştirilmiştir.

Geleneğin tersine modernitenin yaşlılık söylemi görüldüğü gibi genel olarak negatiftir. Wilhelm Schmid'e göre (2015:10) modern çağda yaşlanmanın negatif olarak algılanıp bir sorun olarak görülmesinde onun iyileştirilmesi gereken bir hastalık olarak değerlendirilmesi belirleyici olmaktadır. Yazar bu düşüncesini şu ifadelerle desteklemektedir: "Yaşlanmanın hiçbir anlamı olmayan, dolayısıyla bütün imkanlarla önlem alınması gereken bir şey olarak yorumlanması, modern çağın ifrada varan *Benizminin* bir ürünü olabilir; ebediyen genç kalacak bir Ben'in propagandasıdır bu izm: her yerde hazır ve nazır ve ebedi bir Ben...*Forever Young* [Ebediyen Genç] niyazında ve sloganında bu arzu kendini dışa vurur." (a.e.,10-11). Modernite ile birlikte yaşlılık sonunda ölüme götüren bir süreç olarak hem birey için istenilmeyen bir durum gibi algılanmakta hem de toplum bunu yaşlanmış bireye doğrudan dayatmaktadır. Modern hayat bize ölümün insanın mutluluğunun sonu olduğunu söylerken şu mesajı vermektedir: *Daima genç kal!* Bunu başarılı yaşlanma olarak kodlayan klasik gerontoloji alanındaki çalışmalar da modern dünyanın açmazına dolaylı olarak da olsa bir katkıda bulunmuş olmaktadır (Dillaway & Byrnes, 2009).

#### 4.POSTMODERNİTE VE YAŞLILIK

Yaşlılığın bir araştırma alanı olarak ortaya çıkışı ve söz konusu araştırmaların bir sonucu olarak bir problemmiş gibi algılanmasından modern kapitalist dünya az çok sorumlu olsa da, aslında yaşlanma sürecinin gerçek bir probleme dönüşmesi postmodernizm ve onun üretim biçimi olan geç kapitalizm aracılığıyla meydana gelmektedir. Artık ürettiğini değil ondan çok daha fazlasını tüketmek zorunda kalan bireylerin dünyasında yaşıyoruz. Bu yapıda önemli olan ne kadar tüketildiği değil, neyin nasıl tüketildiğidir. Moderniteden postmoderniteye geçişle birlikte üretim sürecinde ve bunun sonucu olarak yaşam biçimlerinde meydana gelen dönüşüm Paul Connerton tarafından şu şekilde ifade edilmektedir: "Çalışma süresi denetim altında tutulurken, iyi yağlanmış bir makine durumunda olmayı arzulayan insanlara ihtiyaç vardı. Şimdi ise her gördüğünü isteyen bir çocuk durumunda olmaya hevesli insanlara ihtiyaç var." (Connerton, 2014:70). Burada artık belirleyici olan üretim değil, tüketim ilişkileridir.

Baudrillard (2016:15), yaşadığımız çağı betimlerken gerçekliğin yerini imgelerin aldığı ve imgelerin birer hipergerçekliğe dönüştüğüne vurgu yapmaktadır. Tüketimin temel unsuru olan bireyden istenen de bu bağlamda bu imgeleri tüketmesidir. Nitekim gerçeklik algısının tümüyle dönüşüme uğradığı böyle bir düzende bireyin varoluş koşulu, bu hipergerçekliğe dâhil olması ile ölçülmektedir. Taklit dahi olsa markaların ürünlerini, tüketmiyorsanız, estetik kaygılarınız yok ise, en yeni teknolojilere sahip değilseniz, teknoloji ile iç içe geçmiş olan enformasyon ağından haberdar değilseniz yok sayılırsınız. Tersine bu gösteri toplumunda tüm bu tüketim süreçlerine doğrudan dâhil olup kendinizi gösterebiliyor, görülebiliyorsanız işte o zaman varlık koşulunuzu yerine getirmişsiniz demektir (Bauman, 2011:25). Açıkça görüleceği gibi böyle bir dünyada yaşlı olmak geçmişe oranla çok daha zor, neredeyse olanaksız hale gelmiştir. Hızla dönüşen gerçekliğe genç kuşaklar dahi adapte olmakta zorlanırken, geçmiş kuşakların buna katılımını olmasını beklemek de insafsızca bir beklenti olacaktır. Ekonomik güvencelerin kalktığı, insanların her açıdan belirsiz bir gelecekle karşı karşıya kaldığı, kendini gerçekleştirmenin bütünüyle bireyin kendisine devredildiği sözde özgürlükler dünyasında, yaşlı bir bireyin yüz yüze geldiği ilk duygu ister istemez varoluş kaygısı olmaktadır. Bu varoluş kaygısının somut göstergelerini Bauman'ın şu ifadelerinde bulmak mümkündür: Dışlanma, yalnız bırakılma, terk edilmişlik, görmezden gelinmek...(a.e.,126).

Postmodern dünyanın yaşlıları.... Paraları var mı? Çok azının. Neyi tüketiyorlar? Kullanımdeğeri olan metaları. Ne kadar tüketiyorlar? Neredeyse gereksinim duyduklarından da azını. Teknoloji? Çoğu haberdar değil. Bu koşullarda neredeyse yaşam hakkı tanınmıyor onlara. Emekliliğin özel sektöre devredilmeye başladığı, rekabetin öncelikli olduğu neoliberal politikalar aracılığıyla devletin her alanda araçsal konuma indirildiği, piyasa koşullarının zenginler lehine giderek güçlendiği koşullarda yaşlılara, ama özellikle dünya nüfusu içinde çoğunluğu oluşturan yoksul yaşlılara tanınan en belirgin hak, kaçınılmaz bir ölüm gibi görünmektedir. Çünkü neoliberal politikalar, icat edilmiş ve uygulanmış politikalar olarak üretim ilişkilerinin devrimine ayak uydurması için bireyden yaşam tarzında ve zihniyetinde sürekli bir yenileme talebinde bulunmaktadır (Önder, 2014:59). Yaşlı bir birey için bu yenilenme süreci hem çok zor hem de zaman alıcı bir süreçtir.

Zygmunt Bauman (a.e.,7), günümüz yaşam biçimini akışkan modern dünya olarak betimlemektedir. Bu betimlemeyi yapmasının nedenini, günümüz dünyasının tıpkı sıvılar gibi sürekli değişim içinde şeklini koruyamaması olarak göstermektedir. Bu değişimin hızına ayak uyduramayan doğal olarak oyunun dışında kalmaktadır. Bu akışkan dünyada kategoriler bile hızla değişime uğramaktadır. Birey bir gün yüksek maaşla nitelikli bir işte çalışırken ertesi gün yetersizliği nedeniyle işsiz kalabilmekte ya da çalıştığı bir firma birdenbire bataabilmektedir (Baars, 2012:27). Aynı birey bir gün bir sınıfın üyesi iken ertesi gün kendini başka bir sınıflandırmanın içinde bulabilmektedir. Dolayısıyla yaşamın standart bir rotasının varlığı, olsa olsa on dokuzuncu yüzyıl ve de erken yirminci yüzyılın bir hayali olabilir (a.e., 30-31). Böyle bir belirsizlik içinde bir yaşam sürdürmek herkesten çok yaşlılar için başlı başına bir bunalım nedenidir. Lyotard'ın tüketim toplumunun bedeli olarak gördüğü güvensizlik duygusu, bu anlamda yaşlıları derinden etkilemektedir (Lyotard, 2016:37).

Lyotard (2014:8), postmodern durumu büyük anlatılara olan inancın çöküşü olarak adlandırmaktadır. Modern dünyanın temelini oluşturan anlatılardan yoksun kalınmış bu toplumsal yapıda geçmiş artık geleceğin güvencesi değildir. Çünkü geçmiş artık yoktur. Yaşadığımız anın tek zaman dilimi şimdidir. Her şeye bir süreksizlik egemendir. Postmodern dünya kendini haklı kılmak adına kalıcı olan her şeyi ortadan kaldırmakta ve bunu zaman değil daha çok mekân üzerinden gerçekleştirmektedir. Üstelik mekânın da sürekli değişimi belleği tümüyle devre dışı bırakmaktadır. Kültürel belleğin silindiği şimdide kimliksiz bireyler ortaya çıkmakta, nesiller arası farklılık bile anlamını yitirmektedir. Bundan yaşlılara düşen pay ise, gerek zamansal gerekse mekânsal anlamda sığınacak bir geçmişten yoksun

kalmaktır. Uzun yaşamı içinde yaşanan hızlı kültürel dönüşümler yüzünden yaşlı bireyin hayatında çok defa bir başka evren, kendi evreninin yerini almakta (Beauvoir, 299), bu yüzden o, sanki birkaç farklı evreni yaşayarak ömrünü tamamlamaktadır.

İnsanların artan ömrünün kariyerlerinin kısalan ömrü yüzünden mahvolduğu (Connerton, 84) bu yaşam biçimini analiz ederken Lyotard, postmodern bilgi ağında yoksulların sistemin dışına atılmasındaki temel unsurun onların gereksinimlerinin karşılanmasının masrafları arttırması olduğunu ileri sürmektedir (Lyotard, 2014:119). Bu yüzden en doğru tercih onları sistem dışı bırakmaktır ki, bireyselliğin ön plana çıktığı postmodern durumda bu, çoğu yoksullukla boğuşan yaşlıları ölümle burun buruna getirmekten öte bir anlam ifade etmez. Oysa ölüm bu kadar olanakların arttığı bir dünyada en son istenen şeydir, çünkü insana sonluluğu, yaşamın sınırlarını gösterir. Postmodern durum ise tersine sonsuz seçenekler sunar ve bunları sınırsız bir şekilde tüketime sunar. Bunu yapamayan ise artık kendi yalnızlığı ile baş başa bırakılır.

Geleneksel dünyanın bilge yaşlılığından postmodern dünyanın genç, dinç ve bakımlı yaşlılığına geçiş, modern dünyanın neden olduğu ruh-beden ikileminin iki yanında saklıdır. Modern öncesi toplumda ruhun yüceliği ve bedenin ruha bağlı varlığı söz konusu iken, modern sonrası toplum biçiminde bedenin kutsanarak ruh karşısında üstünlüğü ön plana çıkarılmıştır. Ruhun sahip olduğu bilgeliğin bir önemi kalmamıştır artık, çünkü ruh tüketimin nesnesine dönüştürülemeyecek kadar soyut bir niteliktedir. Beden ise ruhun tersine tüketim için biçilmez kaftandır. Çünkü dış koşullarında etkisiyle zaman ilerledikçe negatif anlamda dönüşüme uğramakta, gözle görülür bir biçimde esnekliğini, dayanıklılığını ve elbette güzelliğini yitirmeye başlamaktadır. Postmodern dünya, bedenin farkındalığına yaptığı vurgu ile bireylere kendi bedenini her zaman en iyi halinde tutabileceği mesajını vererek, bedeni bir kurtuluş nesnesine dönüştürmektedir (Lyotard, 2016:163). Kurtuluşun yolu bu bağlamda tüketim araçlarını kullanarak bedene iyi bakmaktan geçmektedir.

Postmodern dünyanın bu noktada geç dönem yaşlılar için olmasa da yaşlanma sürecine henüz girmiş ya da orta yaşlı sınıf için elbette sunduğu seçenekler söz konusudur. Bu seçeneklerin başında anti-aging gelmektedir. İnsanoğlunun varoluşundan bu yana kendi ile birlikte bugüne dek taşıdığı ebediyen genç kalma mitosunu, postmodern dünyanın tüketim ilişkileri için vazgeçilmez bir meta haline dönüşmüştür. Artık yaşlanma karşıtı düzenin en vazgeçilmez pazarı *anti-aging*'tir. *Anti-aging* ile birlikte imgelerin pazarlandığı bir dünyanın kapıları bu kez sonuna dek yaşlanmakta olan müşteriler için açılmaktadır. Baars (2012:67) mevcut pazarın bu müşteri grubuna verdiği bir mesaj olduğunu öne sürmektedir. Verilen mesaj kronolojik yaşın kişinin gerçek yaşını yansıtmadığı, gerçek yaşın kişi tarafından değiştirilebilir olduğu şeklindedir. Aslında bu durum Baudrillard'ın simülasyon dediği şeye karşılık gelmektedir. Baudrillard simülasyonu hastalık örneğine başvurarak şöyle açıklamaktadır: "simüle etmek '-miş' gibi yapmak değildir. Hastaymış gibi yapan kişi yatağa uzanıp bizi hasta olduğuna inandırmaya çalışır. Bir hastalığı simüle eden kişi ise kendinde bu hastalığa ait semptomlar görülen kişidir." (Baudrillard, 2016:15-16). Bu örnekten yola çıkacak olursak, günümüzde yaşlılardan istenilen gençmiş gibi görünmeye çalışmak değil, yaşlı olmadığını göstermektir. Bir başka ifade ile onlardan yok olmaları istenmektedir. Mevcut halleriyle toplumun istenmeyen bir kitlesi olan yaşlılar, *anti-aging* yoluyla istenilen yaşlı profiline ulaştırılmakta, bir anlamda geç kapitalizmin istekleri doğrultusunda kendilerinin de tam anlamıyla inandığı yeni profilleri aracılığıyla yok edilmektedirler.

Simülasyon çağında reklamın son derece etkili olduğu tüketim toplumunda mesaj hedefi olan kitleye çok çabuk erişmekle kalmayıp verdiği yapay umudun da son derece etkili olduğuna şüphe yoktur. Öte dünya beklentisinin bile önüne geçemediği, ölümden ve ölüme götüren bir yol olan yaşlılıktan kaçma isteğini bastıramadığı postmodern dünyada özellikle genç yaşlılar var olmak adına yaşlanma karşıtı ürünlere geçici bir çözüm olduklarını bilseler de beklenenin ötesinde bir ilgi göstermektedirler. Aldatıldığını bile bile gerçekliğe imgesel düzeyde de olsa dahil olmak bugün toplumla bütünleşmenin ya da dışlanmama ve



ötekileştirilmemenin tek yolu gibi gözükmektedir. Bu, yaşlı bir birey için diğer herkesten çok daha fazla önem taşımaktadır. Çünkü hayatta kalabilmesi tümüyle buna bağlı gibi görünmektedir.

## 5.SONUÇ

Modernitenin akla ve ilerlemeye olan sonsuz güveni her alanda olduğu gibi bilimin şekillenmesinde de belirleyici olmuştur. Modern zamanlarda bilim adamları aklın rehberliğinde geleceği öngörme işlevini yüklenerek ilerleme idealine katkı sağlamaya çalışmıştır. Bilimin öngörülerine olan inancın arka planında her şeyin niceliksel olarak ölçülebilir olduğu düşüncesi yatmaktadır. Bilim söz konusu ölçülebilirliği zamanı kontrol edip ona sınırlar çizerek gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bunun nihai sonucu artık kontrol dışı, beklenmedik şeylerin olma olasılığının en aza indirgenmesidir. İşte modern bilim için yaşlanma da böyle bir süreci ifade etmektedir. O, ölçülebilir dolayısıyla öngörülebilir bir niteliğe sahiptir. Koşullar bağlamında bir bireyin ne zaman yaşlanmaya başlayacağı, nasıl bir yaşlılık süreci, gelecekte hangi koşullar altında yaşayacağı bugünden ona bildirilmektedir. Bu durum hem yaşlı bireyde bir yandan güvenilir bir limanda bulunduğu hissi uyandırırken bir yandan da karşı karşıya kaldığı olumsuzluklar karşısında onu varoluşuna yönelik bir sorgulama ile karşı karşıya bırakmaktadır. Kronolojik zaman yaşlanma söz konusu olduğunda oldukça işlevseldir ve vazgeçilmezdir. Fakat söz konusu olan yaşlılığın birey ve toplum için ne anlam ifade ettiği olduğunda tek başına çözümler sunmada yetersiz kaldığı görülmektedir. Yaşlılığın ne zaman başladığına yönelik bir belirleme belli yaşa gelmiş bireylerin giyinme, barınma, sağlık hizmetlerine erişme gibi konularda yaşadıkları koşulları iyileştirme bakımından katkı sağlarken aynı zamanda o yaştaki bütün bireyleri aynı kategori içine sokup kontrol etme gibi bir sonuç doğurmaktadır. Yaşlılığa ilişkin belirlenen sınır ilk bakışta sıradan bir sonuç izlenimi verse de, aslında söz konusu tespit yaşam kriterleri açısından çok fazla şeyin olumsuz yönde değişmesine yol açmıştır.

Modernitenin arka planında işlerliğini sürdüren kapitalist sistem yaşlılığa geçişi belirleyen bu sınırı temel alarak çeşitli ekonomik düzenlemeleri devreye sokmuş, yaşlı sayılan bireyin böylelikle iş gücünden uzaklaştırılması ile başlayan ve sosyal yaşam da dahil bütün yaşam koşullarına etki edecek bir yalıtılma süreci başlatılmıştır. Anlatsal zamanın kuşattığı geleneksel dünyanın bilge yaşlısı, modern dünyanın güçsüz ve yetersiz bireyine dönüştürülmüştür. Ondan beklenen tek şey yaşamının kalan kısmını topluma en az yük olacak biçimde tamamlamasıdır. Yaşlı olmanın dayanılmaz ağırlığı moderniteden postmoderniteye geçişle birlikte iyice artmış, enformasyonun hızına yetişemeyen ve teknolojik gelişmeleri takip edemeyen, tüketim ilişkilerine doğrudan dahil olmayan yaşlı birey, kendi haline terk edilmeye başlamıştır. Bu terk edilmişliğin en temel etkisi yaşlıların günümüzde karşı karşıya bırakıldığı varoluş kaygısıdır. Varoluş kaygısının alt edilmesi için yaşlılara sunulan seçenekler, aslında yalnızca henüz yaşlılığın başında olan ya da hiç yaşlanmamış olan bireyler için birer alternatif gibi gözükmektedir. Dolayısıyla yaşadığımız çağ aslında sunuyor gibi görüldüğü seçeneklerle, yaşlılığı daima ötekileştirme yoluyla dışlama ve yok etme yolunu seçmektedir. Oysa dünya nüfusunun hızla yaşlanmakta olduğu bir toplumsal düzende bu ötekileştirmenin problemi çözmek yerine büyütme dışında bir işe yaramayacağı açıktır. Bunu aşmak adına, alana yönelik tüm çalışmaların eleştirel bir bakış açısına katkı sağlaması ve sorunların çözümünün çok yönlü yaklaşımlarla olanaklı olduğu öngörmesi gereklilikten öte zorunluluk gibi görünmektedir.

## KAYNAKÇA

Acar, S.M. (2008). Paul Ricoeur'ün anlatı ve tarih görüşü bağlamında Arthur C. Danto'nun 'analtı cümleleri'nin değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 19, 1-20.

- Baars, J. (1997). Concept of time and narrative temporality in the study of aging. *Journal of Aging Studies*, 11(4), 283-295.
- Baars, J. (2010). A philosophy of aging, time and finitude. T.R. Cole, R. Ray & R. Kastenbaum (ed.), *A Guide to Humanistic Studies in Aging*, (s.105-120). Baltimore: John Hopkins University Press.
- Baars, J. (2012). *Aging and the Art of Living*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Baudrillard, J. (2016). *Simulakrlar ve Simülasyon*. çev. O. Adanır, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Bauman, Z. (2011). *Akışkan Modern Dünyadan 44 Mektup*. çev. P. Sıral, İstanbul: Habitus Yayıncılık.
- Beauvoir, S. (1970). *Yaşlılık, Son Çağ*. çev. M. A. Kayabal, İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Cicero, M.T. (2015). *Dostluk ve Yaşlılık*. çev. R. Akpınar, İstanbul: Siyah Beyaz Yayınları.
- Connerton, P. (2014). *Modernite Nasıl Unutturur*. çev. K. Kelebekoğlu, İstanbul: Sel Yayınları.
- Dillaway, H. & Byrnes, M. (2009). Reconsidering successful aging, a call for renewed and expanded academic critiques and conceptualizations. *Journal of Applied Gerontology*, 28(6), 702-722.
- Foucault, M. (2006). *Kliniğin Doğuşu*. çev. İ. Malak Uysal, Ankara: Epos Yayınları.
- Liotard, J. F. (2014). *Postmodern Durum*. çev. İ. Birkan, Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Liotard, J.F. (2016). *Tüketim Toplumu*. çev. H. Deliceçaylı & F. Keskin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Mckee, P. & Barber, C.E. (2001). Plato's theory of aging. *Journal of Aging and Identity*, 6(2), 93-104.
- Önder, İ. (2014). Küreselleşme ve neoliberalizm. N. Korkmaz & S. Yazıcı (ed.) *Küreselleşme ve Yaşlılık, Eleştirel Gerontolojiye Giriş*. (s.39-64). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Parkin, T.G. (2003). Ageing in antiquity: status and participation. *Old Age from Antiquity to Postmodernity*. (ed.) P. Johnson & P. Thane, New York: Routledge Press.
- Platon (2004). *Devlet*. çev. S. Eyüboğlu & M.A. Cimcoz. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Schmid, W. (2015). *Sakin Olmak, Yaşlanırken Kazandıklarımız*. çev. T. Bora, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Seneca (1969). *Letters from a Stoic*. trans. R. Campbell, New York: Penguin Books.
- Seneca (2007). *Dialogues and Essays*. trans. J. Davei, New York: Oxford University Press.